

*Анна Лякішева**Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк),**Тетяна Потапчук**ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Івано-Франківськ)*

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЦІННОСТЕЙ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

У статті подано історичний аналіз розвитку цінностей сімейного виховання. Зазначається, що реалії українського сьогодення характеризуються зміною суспільних відносин, загостренням соціально-політичних та економічних проблем. Стан сучасного суспільства, з його внутрішніми протиріччями відображається, в першу чергу, у цінностях та установках молоді: досвід попередніх поколінь критично переосмислюється, формальні та неформальні соціальні норми стають гнучкішими, залежать від соціальної ситуації, що швидко змінюється, і не можуть виконувати притаманної їм контролюючої функції.

Ключові слова: цінності, сімейні цінності, сімейне виховання, цінностей виховної діяльності у сім'ї, родинні та релігійно-моральні цінності.

Постановка проблеми. Структурна трансформація цінностей в умовах радикальних українських реформ спровокувала ситуацію глибокої світоглядної дезорієнтації молоді, в якій втрапився пріоритет сім'ї як провідної цінності для людини. Водночас, саме позитивний характер трансльованих сім'єю цінностей є основою морально-духовної стабільності суспільства, забезпечення збереження своєрідності української нації і культурної ідентифікації особистості.

Аналіз наукових досліджень з даної проблеми. У ряді наукових досліджень: сім'ю розглядають як соціальний інститут виховання (І.Сопівник, Р. Вайнола, А. Капська, О. Матвієнко, В. Москалець та ін.); окреслюють функції сім'ї (В.Мацьковський, В.Савка, А.Харчев, Н.Уманець та ін.); вивчають співпрацю родини і школи (К.Журба, Я.Журецький, С. Корнієнко, Л. Стахів, О. Штихалюк та ін.); окремі аспекти взаємодії сім'ї та школи (О. Вакуленко, І. Дьоміна, В.Кириченко, В. Костів, В.Оржехівський, В. Поставий, Т.Кравченко та ін.).

У підході до класифікації цінностей В. Гаврилюка значущим для нашої роботи є виокремлення автором таких цінностей, як здоров'я, справедливість, дружба, довіра, взаємодопомога, взаємопідтримка, мета життя, свобода, правда, краса, які виступають основними духовно-моральними орієнтирами виховання особистості у родині, у підготовці її до самостійного дорослого життя [3].

Близькою до наведених є позиція Б. Єрасова [4], який виділяє наступні види цінностей: 1) вітальні - життя, здоров'я, безпека, добробут, природне середовище, 2) соціальні - статус, становище, працьовитість, сім'я, професія, здатність до досягнення; 3) політичні - законність, громадянська свобода, порядок; 4) моральні - добро, любов, дружба, честь, справедливість, взаємодопомога; 5) релігійні - віра, Бог, церква, порятунок; 6) естетичні - краса, ідеал, стиль, гармонія, традиції, культурна самобутність та ін.

Як бачимо, учені не виокремлюють сімейних цінностей в окрему групу. Проте в наведеній класифікації мають місце такі цінності, як щастя, любов (на аксіологічному рівні), які кожною особистістю співвідносяться з сімейним затишком; на когнітивному і суб'єктно-особистісному рівнях мова йде про цінності, пов'язані з усвідомленням себе як суб'єкта взаємовідносин і суб'єкта соціальних відносин (а сімейні – одні з найважливіших для людини, сім'янин – одна з основних соціальних ролей особистості). І хоча сімейні цінності не виокремлені в окрему групу, водночас, до складових соціальних цінностей входить така цінність, як «сім'я», а серед моральних цінностей названі «любов», «дружба», «добро», «взаємодопомога». Саме на таких моральних принципах, на нашу думку, має будуватися щаслива українська сім'я.

Зокрема, науковець В. Ніколіна в систему виховання духовних цінностей серед інших (екзистенційні цінності, що визначають духовне буття особистості (людина, її життя,

здоров'я, свобода, вибір, світ); релігійні цінності (Бог, віра, святині, милосердя, покаєння, стриманість як основа духовного піднесення особистості); естетичні цінності (краса, творіння природи і людини) визначають естетичне ставлення до світу; духовно-моральні цінності (любов, добро, благо, совість, обов'язок, моральний імператив), які визначають «ядро» особистості і носять неситуативний характер; пізнавальні цінності (істина, знання, мудрість), що забезпечують процес пізнання світу; національні цінності (рідна земля, рідна мова, національна історія, традиції) як основа збереження національної культури та самосвідомості особистості; державні цінності (Батьківщина, патріотизм, громадянськість) як основа збереження цілісності країни); включає сімейні цінності (сім'я і її традиції, дім, батьки) як основу соціального буття людини. Науковець, визначаючи сімейні цінності основою соціального буття людини, висловлює важливі думки щодо ролі виховання дитини в сім'ї: «сама в сім'ї закладаються цінності добра, любові, співчуття, гідності, шанування батьків» [7, с. 11].

Розділяючи таку позицію автора ми переконані, що всю повноту і глибину таких цінностей, як материнство, батьківство, діти, спорідненість тощо людина здатна зрозуміти, тільки як член сім'ї.

Тому у своєму розумінні сутності цінностей виховної діяльності у сім'ї ми розділяємо точку зору Н. Зелевської, яка до таких цінностей відносить: сім'ю, побудовану на демократичних засадах; любов; свободу дитини і недоторканість її особистості; дисципліну; нормальні гігієнічні умови життя; позитивний приклад батьків; гарну загальноосвітню і педагогічну підготовку батьків; єдність, свідомість і систематичність їхнього виховного впливу; спільну працю; спільне дозвілля; природу; гру; традиції; усну народну творчість; мистецтво; національну культуру [5].

Мета статті – розкрити аналіз розвитку цінностей сімейного виховання в історичній ретроспективі

Виклад основного матеріалу. Проблема утвердження, збереження та примноження сімейних цінностей завжди турбувала людство. Значущою в контексті нашого дослідження є доба Київської Русі, в історико – педагогічній спадщині освітніх, культурних та церковних діячів якої (І. Златоуста, Іларіона, Нестора, Володимира Мономаха та ін.) репрезентується ідея сімейного виховання, формування у молоді таких ціннісних орієнтацій як пошана до батьків, повага до старості; почуття милосердя, вдячності; слухняність, ввічливість тощо. Актуалізується в їхніх творах і проблема охорони материнства і дитинства, підвищення відповідальності батьків за виховання дітей.

У подальшому аналізі розвитку цінностей сімейного виховання в історичній ретроспективі доцільно, на наш погляд, зупинитися на постаті видатного українського філософа-просвітителя, гуманіста, поета і педагога Г.Сковороди, який свої етичні погляди на проблему стосунків між батьками і дітьми передавав через байки та притчі. Великий мислитель зауважував, що першими природними вихователями і наставниками дітей є батьки, і діти мають зростати в атмосфері глибокої пошани й любові до батька й матері, ставлячись до них як до «ікон Божих». Батьки ж, у свою чергу, мають піклуватися про народження здорових дітей, про їхнє правильне виховання, про виховання у дітей вдячності як однієї з найважливіших цінностей родинного життя. Г. Сковорода вважав, що невдячна або аморальна людина не може бути добродісною, не зможе дарувати доброту. Про це яскраво свідчить його філософський трактат «Благодарний Еродій», у якому просвітитель вустах Еродія (лелеки) висуває вимоги до батьків щодо виховання дітей: «...голова виховання є: на добро народжувати; зберегти пташеняті молоде здоров'я, навчитися вдячності» [14].

Родинні та релігійно-моральні цінності стали найвищими життєвими орієнтирами у житті підростаючого покоління часів козацтва. Козацька сім'я відзначалася демократизмом, рівноправністю чоловіка і жінки. У козацькій сім'ї панував культ Батька і Матері. Дітей навчали поважати заповіді батьків і дідів, дотримуватись традицій, звичаїв і обрядів українського народу, здобутків християнської моралі.

Відстоював сімейні цінності і видатний мислитель і педагог ХІХ століття К. Ушинський, який відзначав важливість доброзичливих взаємин між батьками й дітьми, дружби, любові, взаємної поваги між ними. Також учений вказував на те, що батьки мають бути взірцем для своїх дітей, адже саме вони закладають перші паростки їхніх майбутніх успіхів або невдач [16].

Взаємоповагу у сім'ї, пошану та любов до батьків, материнську любов, відданість дітям, самопожертву, увагу до старших вважав моральними домінантами для української родини Т. Шевченко. Цінність жінки-матері, відповідального батьківства звеличують у своїх творах І. Франко («Перехресні стежки»), Л. Українка («Лісова пісня», «Бояриня»), О. Кобилянська («Земля», «Меланхолійний вальс», «Людина», «Царівна») та багато інших письменників, поетів, філософів і просвітителів різних історичних періодів розвитку України.

Значущим у розвитку сімейних цінностей був період ХІХ – поч. ХХ століть. Видатні педагоги того часу - Г. Ващенко, Н. Лубенець, Т. Лубенець, С. Русова, М. Стельмахович та інші – розглядали родину як основний виховний інститут, що несе відповідальність за виховання дитини як члена суспільства. При цьому виняткового значення науковці надавали ролі матері, яка є природною вихователькою своїх дітей. Так, С. Русова пише: «Мати – це справді велична постать в історії культури: довгий час без усякої освіти, одним своїм шляхетним інстинктом вона обгортала свою дитину, свого сина такою чарівною сферою ласки й змагання до краси, до правди, до гуманного добра, з якої виходили велетні людської культури...» [13, с. 78].

Підносить роль матері і В. Сухомлинський. Саме її відомий педагог вважає центром української сім'ї: «Перше, з чого починається пізнання світу дитиною, - це ласкава материнська усмішка, тиха колискова пісня, добрі очі, лагідні обійми. Якби світ весь час дивився в душу дитини ласкавими очима матері, якби все, що пізніше зустрине на своєму життєвому шляху дитина, було таким добрим і лагідним, як добра мати, - у світі не було б ні горя, ні злочинів, ні трагедій...» [15, с. 160]. Не менш важливими для становлення особистості, як вважає В. Сухомлинський, є й такі сімейні цінності, як взаємини між батьками, адже «могутня духовна сила виховання закладена в тому, що діти вчаться дивитися на світ очима батька, вчаться у батька поважати, шанувати матір, бабусю, жінку, Людину. Жінка, мати, бабуся в сім'ї є – можна сказати – емоційним і естетичним, моральним духовним центром сім'ї, її головою» [15, с. 438].

Цікавими в ракурсі нашого дослідження формування сімейних цінностей у старшокласників є думки вітчизняного педагога О. Вишневського. Вивчаючи метафізичні основи цінностей, він наголошує на їх ідеальній природі та двобічному трактуванні. З одного боку, вони репрезентують визнання і віру, стан духовності людини і суспільства. Інший підхід спирається на матеріальне втілення цінностей і деталізується у таких формах, як: 1) кодекси цінностей (систематизований перелік вербальних правил, вимог, законів, заборон, визначень); 2) якості людської душі (вчинки, поведінка в цілому); 3) культура (філософія, література, мова, мистецтво, релігія, традиції, моральні джерела тощо). У праці «Система цінностей і стратегія виховання» О. Вишневський наголошує на кодексі чеснот особистості і стверджує, що формуючи виховний ідеал, цінності вказують на вектор виховних зусиль, а тому становлення особистості можна визначити як «приєднання до ієрархії вартостей, добровільно обраної, засвоєної й реалізованої шляхом відповідної діяльності» [2, с. 18]. Відтак, в основу цінностей виховання О. Вишневським покладений процес формування п'яти фундаментальних якостей людини: моральності, патріотизму, демократизму, родинності та природовідповідності. Тож, до цінностей виховання педагог включає абсолютно вічні, основні національні, громадянські, цінності сімейного життя та валео-екологічні [1].

Близькими до характеристики цінностей О. Вишневським, на нашу думку, є погляди українських науковців М. Боришевського, І. Підласого, який ідеалами виховної системи українського суспільства визначає такі цінності, як любов, доброту, здоров'я, справедливість, пізнання Бога та самого себе, родину. У працях О. Вишневського, І.

Підласого цінності сімейного життя, як складові духовно-моральних цінностей, розглядаються як такі, що становлять основу внутрішнього світу особистості та дають їй можливість існувати і діяти вільно, свідомо і цілеспрямовано.

Дослідник С. Подмазін, визначає основою орієнтації особистості в сучасному українському суспільстві через комплекс таких вартостей (цінностей):

- громадянських (верховенство закону, права людини, обов'язки, що впливають з прав і свобод інших людей; суверенітет особи та ін.),
- національних (державна незалежність, патріотизм, пошана до державних символів, Гімну, Конституції України, дбайливе ставлення до національних багатств, до рідної природи та ін.),
- загальнолюдських (доброта, милосердя, справедливість, свобода, чесність та ін.); у побудові сім'ї – комплекс вартостей сімейного життя (подружня вірність, піклування про дітей, піклування про батьків та старших у сім'ї, пошана до предків, допомога слабшим членам сім'ї, гармонія батьківського і материнського впливу, культ праці, гостинність та інше) [11].

Отже, в українській педагогіці завжди чітко окреслювався ідеал сім'ї як першооснови життя людини, яка, як зазначає В. Постовий, забезпечує формування і розвиток найкращих її ціннісних орієнтацій: праці як найповнішої форми вияву творчих здібностей і можливостей людини, джерела достатку і радості, забезпечення повноцінного життя родини; духовності – синтетичної форми досягнення світу й себе в єдиному вимірі перетворювальної діяльності та гуманного ставлення до навколишнього середовища і людей; громадянськості як відчуття особистої належності до рідної землі, держави, сім'ї, роду, способів життя, традицій і звичаїв, відповідальності, розвитку й примноження добробуту країни.

У зв'язку з цим існує певна система цінностей сімейного життя. Вона значною мірою увібрала в себе моральні норми і принципи загальнолюдських і національних цінностей, культурно-історичні традиції та звичаї і служить однією з найважливіших передумов духовного благополуччя і морального здоров'я суспільства.

Як вважає науковець О. Особа, під традиційними сімейними цінностями розуміють «класичні історичні уявлення про родину, важливість оформлення шлюбу та сталості шлюбних стосунків, народження та виховання дітей у сім'ї, що передбачає обох батьків, традиційні ролі чоловіка та жінки, вірність, взаємоповагу всіх членів родини та стійкий пріоритет збереження шлюбу над розлученням» [8, с. 127].

Розділяє таку позицію учених щодо розуміння сутності сімейних цінностей і Л. Повалій, яка розглядає сімейні цінності як визнану в суспільстві сукупність уявлень про сім'ю, що впливає на вибір сімейних цілей, способів організації життєдіяльності та взаємодії; принципів взаємин між подружжям, між батьками і дітьми, які охоплюють любов, турботу, взаєморозуміння, терпіння, вірність, повагу, співчуття, взаємопідтримку, щирість, довіру та ін. При цьому вчена наголошує, що названі цінності є не тільки важливими для ефективної життєдіяльності сім'ї, вони складають її підґрунтя [10].

На думку науковця Л. Канішевської, цінності сімейного життя як світоглядні уявлення та моральні настановлення, які засновані на традиційному розумінні інституту сім'ї, відносин людей в сім'ї, відповідальної шлюбної та сімейної поведінки індивіда, забезпечують культурне та демографічне відтворення українського суспільства [6 67].

Значущими для нашого дослідження є також підходи до класифікації і змістового наповнення категорії сімейних цінностей вченими Є. Узденової та А. Русецької, які, на відміну від вище наведених класифікацій, вже виокремлюють сімейні цінності в окрему самостійну групу. Так, Є. Узденова пропонує таку їх класифікацію: сімейні функції як цінність (репродуктивна, соціальна, екзистенційна), батьківство, діти, спорідненість, сімейні взаємини, почуття любові і взаємна повага в сім'ї, виховання дитини, фізіологічна потреба, матеріальний добробут, моральна культура міжстатевих відносин, загальнолюдські норми моралі, традиційна етнічна культура, духовна культура [12].

Польська ж дослідниця А. Русецька пропонує ієрархію сімейних цінностей: найвище місце займають автотелічні, потім життєві, моральні і духовні. Автотелічні цінності – це цілі, що досягаються людьми самостійно для себе і визначають вибір стратегічних завдань у житті. До них відносяться: любов, щасливе сімейне життя, сімейне благополуччя. До життєвих цінностей науковець відносить переважно здоров'я людини та матеріальне благополуччя. Моральні цінності, як зауважує А. Русецька, це цінності, сформовані у суспільстві і визнані у відносинах серед людей (сумлінність, порядність, чесність, поважність та ін.). Духовні ж цінності характеризуються ставленням до релігії, вищих ідеалів, прекрасного [12].

«Як засіб єднання і передачі соціального досвіду від покоління до покоління, як систему, у якій виявляються і переплітаються результати духовної діяльності всіх членів родини», визначає сімейні цінності Л. Панкова і виділяє у ній такі цінності: «любов, діти, здоров'я, спільно проведений вільний час» [9, с. 77-78].

Проведений аналіз наукових поглядів сучасних учених на сімейні цінності дозволив нам зробити деякі узагальнення.

Так, сімейні цінності звернені до розуму, волі, почуттів особистості і в їх основі особистісний досвід людини, сімейні цінності складають ядро особистості, її унікальний особистісний стержень; вони є сукупністю загальних принципів поведінки людини, її взаємодії з іншими людьми, природою, суспільством. Сімейні цінності розглядаються як соціальні за своєю природою особистісні установки людини, які виконують функцію регуляторів поведінки і охоплюють усі сторони людського буття.

Ми вважаємо такий підхід до визначення сутності сімейних цінностей у цілому виправданим і, у свою чергу, трактуємо їх як світоглядні уявлення і моральні установки, засновані на розумінні інституту сім'ї, відносин членів сім'ї, відповідальної сімейної поведінки, які забезпечують культурне і демографічне відтворення українського суспільства і держави. Цінності сімейного життя: вірність, довіра, піклування про дітей, піклування про батьків, старших у родині, злагода між членами сім'ї, повага прав дитини і прав старших, здоровий спосіб життя, охорона традицій тощо.

Таким чином, до основних системоутворюючих сімейних цінностей ми відносимо:

- цінності, що пов'язані зі шлюбом (цінність шлюбу, подружня вірність; цінність рівноправ'я подружжя, цінність домінування одного з них, цінності різноманітних статевих ролей у сім'ї, цінність міжособистісних комунікацій між подружжям, стосунків взаємопідтримки та взаєморозуміння подружжя; взаємна любов);

- цінності, пов'язані з батьківством (відповідальне батьківство, цінність виховання та соціалізації дітей у сім'ї, демократизація відносин, повага до прав дитини);

- цінності, які пов'язані з родинними зв'язками (відповідальність за благополуччя інших членів сім'ї, цінність взаємодії між родичами, турбота про батьків і старших у сім'ї, повага до предків, догляд за їхніми могилами).

Висновки. Отже, опираючись на нормативно-правові документи та положення науковців, що «основною складовою системи загальнолюдських цінностей є морально-етична складова» (О. Киричука), а цінності сімейного життя - це складові духовно-моральних цінностей (О. Вишневського, І. Підласого та ін.), ми враховуємо, що цінності сімейного життя набувають сьогодні особливого значення у зв'язку із загальним переглядом системи життєвих цінностей і орієнтацій у суспільстві, моральних норм і поглядів на сім'ю та її роль. Адже під впливом засобів масової інформації відбувається поступове розмивання споконвічних цінностей, а пропаганда насильства і всездозволеності серйозно ускладнює моральне виховання дітей та молоді.

Як ми зазначали, саме сім'я є фундатором розбудови морально здорового громадянського суспільства. А майбутнє інституту сім'ї, в свою чергу, значною мірою залежить від сформованості ціннісної сфери сучасної молоді, зокрема – системи загальнолюдських і сімейних цінностей. Водночас, очевидним є і той факт, що теперішнє виховне середовище, в якому формується молода людина як громадянин й особистість, не

дає чітких орієнтирів на сім'ю і формування сімейних цінностей. Уявлення молоді про роль сім'ї та її функції спотворюється через неправильне формування світосприйняття і життєвих ціннісних установок, що значною мірою впливає на небажання створення власної сім'ї.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання даної проблеми.

Джерела та література

1. Вишневський О. Природа цінностей виховання. Педагогічна думка. 2006. № 2. С. 11-22.
2. Вишневський О. Система цінностей і стратегія виховання. Рідна школа. 1997. № 7–8. С. 14-25.
3. Гаврилюк В. В., Трикоз Н. А. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации. Социологические исследования. 2002. № 1. С. 99.
4. Ерасов Б. С. Социальная культурология: учебник для студентов высших учебных заведений. Изд. третье, доп. и перераб. М.: Аспект Пресс, 2000. 591 с.
5. Зелевская Н. А. Ценностный подход к проблеме семейного воспитания. Образование. 2004. № 6. С. 16-25.
6. Канишевська Л. В. Крокуємо до соціальної зрілості: наук.-метод. посіб. К.: Ін-т проблем виховання НАПН України, 2011. 175 с.
7. Николина В. В. Дети, молодежь и духовность: ценности и цели. Воспитание. ценности и цели: науч.-метод. сб. Н. Новгород, 2004. С. 6-15.
8. Особа О. Нівеляція сімейних цінностей прояв культури постмодернізму. Молодь і ринок. 2012. № 12. 128 с.
9. Панкова Л. М. Человек и семья: философский анализ формирования культуры брачно-семейных отношений: дис. ... д-ра пед. наук. СПб, 2006. 385 с.
10. Повалій Л. В. Формування у старшокласників відповідального батьківства як сімейної цінності. Молодий вчений. 2015. № 2 (17) лютий. С. 291-294.
11. Подмазин С.И. Личностно-ориентирование образование. Социально- философское исследование. Запорожье: Просвита, 2000. 250 с.
12. Русецкая А. Роль семьи в формировании жизненных целей у ребенка: материалы 5-х научно-педагогических чтений факультета социальной педагогики, 28 марта 2002 г. М.: Изд-во МГСУ, 2002. С. 89-92.
13. Русова С. Українська національна школа. Україна. 1991. № 5. С. 44.
14. Сковорода Г. Твори: У 2т. К.: ТОВ «Видавництво «Обереги», 2005. 280 с.
15. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1977. Т. 3. 670 с
16. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. К.: Рад. школа, 1983. Т. 1.: Теоретичні проблеми педагогіки. 488 с.

References

1. Vy`shnevs`ky`y` O. Pry`roda cinnostey` vy`xovannya. Pedagogichna dumka. 2006. № 2. S. 11-22.
2. Vy`shnevs`ky`y` O. Sy`stema cinnostey` i strategiya vy`xovannya. Ridna shkola. 1997. № 7–8. S. 14-25.
3. Gavry`lyuk V. V., Try`koz N. A. Dy`namy`ka cennosny`x ory`entacy`j v pery`od socy`al`noj transformacy`y`. Socy`ology`chesky`e y`ssledovany`ya. 2002. № 1. S. 99.
4. Erasov B. S. Socy`al`naya kul`turology`ya: uchebny`k dlya studentov vysshy`x uchebny`x zavedeny`j. Y`zd. tret`e, dop. y` pererab. M.: Aspekt Press, 2000. 591 с.
5. Zelevskaya N. A. Cennostny`j podxod k probleme semejnogo vospy`tany`ya. Obrazovany`e. 2004. № 6. S. 16-25.
6. Kanishevs`ka L. V. Krokuyemo do social`no`i zrilosti: nauk.-metod. posib. K.: In-t problem vy`xovannya NAPN Ukraїny`, 2011. 175 s.
7. Ny`koly`na V. V. Dety`, molodezh` y` duxovnost`: cennosty` y` cely`. Vospy`tany`e. cennosty` y` cely`: nauch.-metod. sb. N. Novgorod, 2004. S. 6-15.
8. Osoba O. Nivelyaciya simejny`x cinnostej proyav kul`tury` postmodernizmu. Molod` i ry`nok. 2012. № 12. 128 s.
9. Pankova L. M. Chelovek y` sem`ya: fy`losofsky`j analy`z formy`rovany`ya kul`tury` brachno-simejny`x otnosheny`j: dy`s. ... d-ra ped. nauk. SPb, 2006. 385 s.
10. Povaliy` L. V. Formuvannya u starshoklasny`kiv vidpovidal`nogo bat`kivstva yak simejnoyi cinnosti. Molody`y` vcheny`y`. 2015. № 2 (17) lyuty`y`. S. 291-294.
11. Podmazy`n S.Y`. Ly`chnostno-ory`enty`rovany`e obrazovany`e. Socy`al`no- fy`losofskoe y`ssledovany`e. Zaporozh`e: Prosvy`ta, 2000. 250 s.
12. Ruseczkaya A. Rol` sem`y` v formy`rovany`y` zhy`znenny`x celej u rebenka: matery`aly 5-x nauchno-pedagogy`chesky`x chteny`j fakul`teta socy`al`noj pedagogy`ky`, 28 marta 2002 g. M.: Y`zd-vo MGSU, 2002. С. 89-92.
13. Rusova S. Ukraїns`ka nacional`na shkola. Ukraїna. 1991. № 5. S. 44.
14. Skovoroda G. Tvory`: U 2t. K.: TOV «Vy`davny`czstvo «Oberegy`», 2005. 280 s.
15. Suxomly`ns`ky`y` V. O. Vy`brani tvory` v 5-ty` t. K.: Radyans`ka shkola, 1977. T. 3. 670 s
16. Ushy`ns`ky`j K. D. Vy`brani pedagogichni tvory`: V 2 t. K.: Rad. shkola, 1983. T. 1.: Teorety`chni problemy` pedagogiky`. 488 s.

Лякишева А.В., Потапчук Т. В. АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ЦЕННОСТЕЙ СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ В ИСТОРИЧЕСКОЙ РЕТРОСПЕКТИВЕ. В статье представлен исторический анализ развития ценностей семейного воспитания. Отмечается, что реалии украинской действительности характеризуются изменением общественных отношений, обострением социально-политических и экономических проблем. Состояние современного общества, с его внутренними противоречиями отражается, в первую очередь, в ценностях и установках молодежи: опыт предыдущих поколений критически переосмысливается, формальные и неформальные социальные нормы становятся более гибкими, зависят от социальной ситуации, быстро меняются, и не могут выполнять присущей им контролирующей функции.

Ключевые слова: ценности, семейные ценности, семейное воспитание, ценностей воспитательной деятельности в семье, семейные и религиозно-нравственные ценности.

Lyakusheva A.V., Potapchuk T. V. ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF FAMILY EDUCATION VALUES IN HISTORICAL RETROSPECTIVES. The article presents a historical analysis of the development of the values of family education. It is noted that the realities of the present-day Ukraine are characterized by a change in social relations, an aggravation of socio-political and economic problems. The state of modern society, with its internal contradictions, is reflected, first of all, in the values and attitudes of young people: the experience of previous generations is critically rethinking, formal and informal social norms become more flexible, depend on a rapidly changing social situation, and can not perform the controlling inherent to it functions

Key words: values, family values, family upbringing, values of educational activity in the family, family and religious and moral values.

Стаття надійшла до редколегії 10.08.2018 р.

УДК 613-057.874:016:929 Сухомлинський

Сергій Марчук, Ірина Чемерис
Луцький педагогічний коледж (Луцьк)

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті проаналізовано погляди В. Сухомлинського на формування здоров'язбережувальної компетентності учнів. На основі вивчення праць «Серце віддаю дітям», «Сто порад учителям», «Павлівська середня школа», «Народження громадянина», «Розмова з молодим директором», «Батьківська педагогіка», «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» з'ясовано чинники збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я школярів.

Визначено складові технології «Здоров'я, здоров'я і ще раз здоров'я» Василя Сухомлинського: турбота про здоров'я як найважливіша праця вчителя, домашня розумова праця не повинна втомлювати, перебування дітей на свіжому повітрі, ранкова гімнастика, купання, повноцінне вітамінне харчування, ходіння босоніж улітку.

З'ясовано шляхи формування здоров'язбережувальної компетентності учнів підліткового віку в науковій концепції В. Сухомлинського: урахування анатомо-фізіологічних особливостей підлітка, обливання холодною водою, обов'язкова фізична праця, калорійність і різноманітність їжі, праця на свіжому повітрі, життєрадісний настрій – найкращий засіб запобігання захворювань, відпочинок на свіжому повітрі.

У статті доведено, що В. Сухомлинський у своїх працях та на яскравих прикладах із власного педагогічного досвіду визначив необхідність фізичного виховання, створення відповідних умов для збереження здоров'я школярів.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, педагогічна спадщина В. Сухомлинського, фізичне виховання, здоров'я, здоровий спосіб життя.

Постановка наукової проблеми та її значення. Одним із важливих напрямів, визначених Національною доктриною розвитку фізичної культури і спорту [4], Законом України «Про освіту» [2], Державним стандартом початкової освіти [1], є фізичне виховання як основа для забезпечення здоров'я громадян, аргументований вибір на користь здорового способу життя, піклування про особисте здоров'я і безпеку.

У сучасних умовах пріоритетне завдання системи освіти – виховання у людини відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я інших осіб як до найвищої